

Nr 61.

Ankom till riksdagens kansli den 10 maj 1928 kl. 4 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare statsgaranti för centralkassornas för jordbrukskredit förbindelser.

(1:a avd.)

I en till riksdagen den 9 mars 1928 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 168, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels medgiva, att för varje centralkassa för jordbrukskredit, som vunnit eller vinner godkännande från det allmännas sida, må från riksgäldskontoret till Sveriges riksbank överlämnas svenska statens obligationer till belopp, som av Kungl. Maj:t må bestämmas under iakttagande av, *att* beloppet — däri inräknat beloppet av de obligationer, vilka enligt riksdagens medgivande i skrivelse den 19 mars 1915, nr 132, överlämnats eller komma att överlämnas till riksbanken — må högst motsvara tjugu procent, med avrundning av beloppet uppåt till jämnt hundratusental kronor, av kassans upplåning enligt senast upprättade bokslut, *samt att* beloppet icke må i något fall överstiga 500,000 kronor eller understiga 100,000 kronor;

dels besluta, att de sålunda till riksbanken överlämnade obligationerna skola av denna innehavas såsom en för samtliga centralkassans förbindelser avsedd gemensam pant för ett belopp motsvarande högst tjugu procent av kassans upplåning enligt senast upprättade bokslut dock lägst för 100,000 kronor, med rätt för kassans fordringsägare att, i enlighet med vad nyss angivits samt under nedan angivna villkor, använda panten till täckande av sina fordringar, i den mån kassans egna tillgångar, de belopp inberäknade, som på grund av medlemmarnas i kassan ansvarighet för dess förbindelser kunna från dem uttaxeras, därtill visa sig otillräckliga;

dels ock föreskriva såsom villkor för ifrågavarande pants användande, *att* behovet av pantens tillgripande skall styrkas genom intyg av det ombud, som förordnats för tillsyn över kassans verksamhet, *att* medgivandet till pantens användning skall lämnas av länsstyrelsen i det län, där kassans styrelse har sitt säte, därvid tillika skola meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för pantens tillgodogörande och för därigenom influtna medels fördelning mellan fordringsägarna, *att* riksgäldskontoret ofördröjligen underrättas, då dylikt medgivande lämnats, *samt att* obligationerna därvid tillika i första hand skola hembjudas riksgäldskontoret till inlösen.

Beträffande utredningen i ärendet tillåter sig utskottet hänvisa till berörda statsrådsprotokoll.

Vid 1915 års riksdag beslöts vidtagande av åtgärder från det allmännas sida för beredande av driftskredit åt jordbrukare. Denna kredit skulle ordnas på kooperativ grund genom bildande av dels smärre lokalföreningar, *jordbrukskassor*, och dels större föreningar, utgörande sammanslutningar av jordbrukskassor, med benämning *centralkassor för jordbrukskredit*. Åtgärderna inneburo i huvudsak följande. Statsverket lämnar visst förvaltningsbidrag under de tio första verksamhetsåren till dylika kassor ävensom visst organisationsbidrag åt centralkassorna. För bidrags erhållande fordras, att vederbörande kassa vunnit godkännande från det allmännas sida. För att vinna dylikt godkännande, som lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där kassans styrelse har sitt säte, skall kassa vara organiserad såsom ekonomisk förening med begränsad personlig ansvarighet. Härjämte skola kassans stadgar innehålla vissa bestämmelser, bland annat angående medlemmarnas delaktighet, insatser, lånerätt och ansvarighet för kassans förbindelser. Vidare skall Kungl. Maj:ts befallningshavande äga utse ett ombud att å det allmännas vägnar utöva tillsyn över kassans verksamhet genom att deltaga i revisionen m. m. För rörelsen erforderligt kapital kan erhållas dels genom inlåning, vartill viss rätt är medgiven, dels ock genom anlitande av kredit, därvid särskilt beretts möjlighet till lån från postsparbanken, sparbanker, pensionsförsäkringsfonden samt den i 19 § av lagen den 17 juni 1916 om försäkring för olycksfall i arbete omnämnda fond.

I avseende å inlåning gäller för jordbrukskassa, att den äger mottaga insättningar å sparkasseräkning från egna medlemmar men icke driva annan inlåningsrörelse, och för centralkassa, att den får av anslutna jordbrukskassor mottaga medel å depositionsräkning, upp- och avskrivningsräkning och löpande räkning samt av sistnämnda kassor och dess medlemmar mottaga insättningar å sparkasseräkning. Dessutom äger Kungl. Maj:t giva centralkassa tillstånd att från allmänheten mottaga insättningar å sparkasseräkning, så ock, i den mån särskilda omständigheter därtill föranleda, å viss eller vissa andra bankmässiga räkningar av beskaffenhet att icke medföra skyldighet att vid anfordran återbetala insatt belopp. Slutligen säkerställer staten så till vida centralkassornas borgenärer, som för varje centralkassa, som vunnit godkännande från det allmännas sida, från riksgäldskontoret till Sveriges riksbank överlämnas svenska statens obligationer till värde av 100,000 kronor att av riksbanken innehavas såsom gemensam pant för samtliga centralkassans förbindelser, med rätt för kassans fordringsägare att använda panten till täckande av sina fordringar, i den mån kassans egna tillgångar, de belopp inräknade, som på grund av medlemmarnas i kassan ansvarighet för dess förbindelser kunna från dem uttaxeras, därtill visa sig otillräckliga, och under villkor, att behovet av pantens tillgripande styrkes genom intyg av det ombud, som förordnats för tillsyn av kassans

verksamhet, *att* medgivande till pantens användning lämnas av Kungl. Maj:ts befallningshavande i det län, där kassans styrelse har sitt säte, varjämte tillika skola meddelas erforderliga föreskrifter angående sättet för pantens tillgodogörande och för därigenom influtna medels fördelning mellan fordringsägarna, *att* riksgäldskontoret ofördröjligen underrättas, då dylikt medgivande lämnats, *samt att* obligationerna därvid tillika i första hand hembjudas riksgäldskontoret till inlösen.

I de 1915 för kassorna meddelade bestämmelserna hava vid olika tillfällen — särskilt 1918 och 1925 — åtskilliga ändringar vidtagits, såsom *att* området för centralkassas verksamhet bestämts till högst sex län, mot från början högst tre län, *att* sådan kassa medgivits rätt att till medlemmar intaga jämväl vissa andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor, *samt att* reglerna för medlemmarnas delaktighet, lånerätt och ansvarighet underkastats ändring. I sistnämnda hänseende hava jordbrukskassornas rätt till kreditgivning åt medlemmarna upprepade gånger ökats, senast 1925, då ock det belopp sänkts, till vilket medlems ansvar för jordbrukskassas förbindelser lägst må sättas. I anledning av de 1925 beslutade ändringarna medgav samma års riksdag, att från riksgäldskontoret finge till Sveriges riksbank överlämnas svenska statens obligationer till ett belopp av 100,000 kronor att, där jordbrukskassa eller centralkassa i avseende å medlemmarnas ansvar för kassans förbindelser beslutat nedsättning, som möjliggjorts genom ändringar, vilka vidtagits i gällande bestämmelser angående godkännande av dylik kassa från det allmännas sida, av riksbanken under vissa villkor användas till täckande av förlust, som i följd av nedsättningen kunde hava tillfogats någon, som, då beslutet därom registrerades, ägde fordran hos kassan.

De huvudsakliga i ämnet nu gällande författningsbestämmelserna återfinnas i lagen den 18 juni 1915 (nr 231) innefattande vissa bestämmelser om centralkassor för jordbrukskredit, lagen den 18 juni 1915 (nr 232) angående ändrad lydelse av 1 § i lagen den 22 juni 1911 om bankrörelse, kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 234) angående understöd av statsmedel åt föreningar för beredande av driftskredit åt idkare av mindre jordbruk med däri genom kungörelser den 11 juli 1918 (nr 592) och den 30 april 1920 (nr 172) vidtagna ändringar, kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 235) angående överlämnande till Sveriges riksbank av svenska statens obligationer såsom pant för centralkassas för jordbrukskredit förbindelser, kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 236) angående godkännande från det allmännas sida av vissa centralkassor för jordbrukskredit med däri genom kungörelser den 18 februari 1916 (nr 36), den 11 juli 1918 (nr 596), den 11 april 1924 (nr 73) och den 6 juni 1925 (nr 203) vidtagna ändringar, kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 237) angående godkännande från det allmännas sida av vissa jordbrukskassor med däri genom kungörelser den 11 juli 1918 (nr 595), den 30 april 1920 (nr 171), den 11 april 1924 (nr 74) och den 6 juni 1925 (nr 204) vidtagna ändringar samt kungörelsen den 11 juli 1918 (nr 597)

angående rätt för centralkassa för jordbrukskredit att till medlemmar intaga andra ekonomiska föreningar än jordbrukskassor med däri genom kungörelse den 6 juni 1925 (nr 205) vidtagna ändringar.

Hittills hava fem centralkassor för jordbrukskredit bildats, nämligen

1) Mälarprovinsernas centralkassa, bildad 1916 och omfattande Stockholms, Uppsala, Södermanlands, Östergötlands och Gävleborgs län,

2) Södra Sveriges centralkassa, bildad 1916 och omfattande Kronobergs, Kalmar, Blekinge, Kristianstads och Hallands län,

3) Malmöhus läns centralkassa, bildad 1916 och omfattande Malmöhus län,

4) Skaraborgs läns centralkassa, bildad 1918 och omfattande Skaraborgs län, samt

5) Mellersta Norrlands centralkassa, bildad 1924 och omfattande Jämtlands och Västernorrlands län.

Samtliga dessa kassor hava inom viss gräns meddelats tillstånd till inlåning från allmänheten.

Vid 1927 års riksdag väcktes två likalydande motioner (I: 67 och II: 103), vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta, att en statsgaranti av högst 1,000,000 kronor ställdes för varje godkänd centralkassa för jordbrukskredit med tillägg av 200,000 kronor för varje län utöver ett, varav centralkassans verksamhetsområde bestode, genom att från riksgäldskontoret till riksbanken överlämnades statsobligationer till härför erforderligt belopp under samma villkor, som gällde för de obligationer, vilka förut för samma ändamål överlämnats.

I anledning härav anhöll riksdagen i skrivelse den 15 mars 1927, nr 63, punkt 27, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande behovet av åtgärder i av nyssnämnda motioner avsett syfte samt, om utredningen skulle giva därtill anledning, för riksdagen framlägga förslag i ämnet.

I motiveringen till denna hemställan anförde riksdagen följande.

»Då tillgodoseende på ett tillfredsställande sätt av behovet av erforderligt rörelsekapital jämväl enligt riksdagens mening måste betraktas såsom en för jordbruket mycket betydelsefull och viktig angelägenhet, finner riksdagen motionernas syfte väl värt att beaktas. Givetvis kan riksdagen icke på grundvalen allenast av vad motionerna innehålla bilda sig ett bestämt omdöme om vilka åtgärder, som i händelse av förefintligt behov i förevarande avseende lämpligen böra vidtagas liksom ej heller i vilken utsträckning statens medverkan härför eventuellt bör tagas i anspråk. På grund av förevarande frågas vikt och betydelse anser emellertid riksdagen — utan att taga ställning till motionärernas förslag — att spørgsmålet bör göras till föremål för närmare utredning. Därvid torde jämväl andra tänkbara möjligheter till vinnande av det i motionerna avsedda syfte lämpligen kunna övervägas.»

Den av riksdagen sålunda begärda utredningen har jämlikt Kungl. Maj:ts beslut den 18 november 1927 uppdragits åt jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 28 oktober 1927 av chefen för jordbruksdepartementet tillkallade sakkunniga, de s. k. 1927 års jordbruksfastighets- och skogskreditsakkunniga, vilka med utlåtande den 14 januari 1928 inkommit till Kungl. Maj:t med

utredning och förslag rörande den till dem sålunda hänskjutna frågan om ytterligare understöd åt föreningar för jordbrukskredit.

Om jordbrukskasserörelsens allmänna förutsättningar och hittillsvarande utveckling hava de sakkunniga anfört i huvudsak följande.

Ändamålet med denna kreditrörelse vore att för jordbrukets behov av rörelsekapital skapa en kreditform, som toge sikte på de för denna näringsgren betecknande förhållanden, vilka kunde betinga avvikelser från allmänna normer för kreditgivning. Vilken väg härför än valdes, måste det kravet fasthållas, att sunda ekonomiska principer följdes. Givetvis kunde det vara berättigat, att staten trädde emellan för att bereda en dylik kreditrörelse form och stadga ävensom till att börja med lämnade ett handtag i pekuniärt hänseende. Men man komme in på en oriktig väg, om rörelsen så ordnades, att den för sitt bestånd och vidare utveckling krävde ett fortlöpande understöd. Tyskland gäve exempel å jordbrukskasserörelsen, där denna vore som bäst. Detta lands jordbrukskreditsystem, som organiskt vuxit sakta upp steg för steg från en ringa början till en vittfamnande rörelse, hade självständigt arbetat sig fram och kunnat utan främmande understöd bereda jordbrukarna oskattbara fördelar.

Jordbrukskasserörelsen i vårt land hade haft en motsatt utgångspunkt, i det hela systemet med dess organisation i över- och underordnade enheter på en gång byggts upp och rörelsen därefter manats fram inom den sålunda från början givna ramen. Om rörelsen icke företett den snabba utveckling, som i förstone möjligen förväntats, vore detta icke något som i och för sig borde ge anledning till bekymmer. Man kunde icke rimligen begära, att rörelsen skulle på kort tid kunna, om man så finge säga, fylla ut de från början rymligt tilltagna kläderna. Det gällde här ett i vårt land alldeles nytt och oprövat verksamhetsfält, och man hade att räkna med vår allmoges för visso lofvärda försiktighet, när det gällde att ikläda sig ansvar för andras förbindelser, helst då de, såsom här, vore till omfattning och risk vanskliga att bedöma. En svårighet, då de gällt att placera in rörelsen i vårt kreditsystem, hade bestått i det förhållandet, att vi ägde världens kanske mest utvecklade sparbanksväsende. En annan svårighet vore, att man icke i vårt land, där den ekonomiska föreningsrörelsen vid tiden för jordbrukskassesystemets införande nått en avsevärd utsträckning, haft förmånen att, såsom i Finland, i ett sammanhang samarbeta Kooperationens olika uppgifter inom jordbruket. Härtill hade sällat sig det ogynnsamma inflytande, som den snart efter rörelsens startande inträffade kristiden haft. Och helt naturligt hade icke genast i allo väl avvägda bestämmelser kunnat utfinnas, utan man hade måst söka sig fram och i mån av vunnen erfarenhet tid efter annan vidtaga ändringar.

Det vore sålunda fullt förklarligt, att rörelsen endast sakta kunde vinna insteg. Men den borde dock kunna, rätt ordnad och bedriven, skrida framåt. Så hade ju visserligen ock hittills i viss mån skett. Likväl måste rörelsens utveckling sägas hava visat tecken, som gäve anledning till eftertanke.

Efter att därefter hava berört de svårigheter, varmed jordbrukskasserörelsen för närvarande kämpade, samt därvid särskilt uppehållit sig vid frågan om medelsanskaffningen, hava de sakkunniga i anslutning härtill anfört att, då det i själva grunden hos rörelsen syntes kunna finnas något som borde omläggas, en allsidig och förutsättningslös utredning av problemet borde företagas i syfte att bringa rörelsen på den fot, att den kunde för

framtiden leva ett självständigt liv och av egen kraft nå den utveckling, som den kunde förtjäna.

Med hänsyn till jordbrukskasserörelsens nuvarande läge hava de sakkunniga dock övertvägt, om icke redan nu något måste göras för att avhjälpa de mest påträngande svårigheterna. Då de sakkunniga avgåve förslag till åtgärder härutinnan, ville de emellertid först framhålla, att de betecknade dylika åtgärder endast såsom ett provisorium i avvaktan på en utredning av den art, de sakkunniga förordat, och att det därför gällde att gå fram med en viss försiktighet. Rörande frågan om vidtagande av dylik provisorisk åtgärd hava de sakkunniga gjort i huvudsak följande uttalande.

Otvivelaktigt vore, att den av motionärerna föreslagna vägen vore ägnad att underlätta centralkassornas medelsanskaffning. Utom det att jordbrukskassemedlemmarnas ansvar för långivarna i allmänhet icke torde framstå såsom en fullt betryggande säkerhet, tillkomme den omständigheten, att vidden av det personliga ansvar, varå hela systemet vilade, gjordes beroende av ganska komplicerade och av varandra avhängiga regler om delaktighet, insatser, lånemaxima m. m. och därför ställde sig svår att bedöma även för en i kreditfrågor mera bevandrad långgivare. En lämpligt avvägd statsgaranti skulle sålunda helt visst, även bortsett från det faktiska säkerhetsmoment en sådan innebure, kunna rent psykologiskt påverka upplåningen i gynnsam riktning. Erfarenheten hade ock enligt utsago av centralkassornas representanter bekräftat detta. Till och med små insättare hade understundom sport om garantien och ifrågasatt, om densamma vore tillräcklig.

Vad sålunda anförts vore likväl icke utan vidare tillfyllest som skäl för det allmänna att nu utsträcka sitt ansvar. Tendensen att mer och mer engagera staten i rörelsen manade ock till eftertanke, då det nu ifrågasattes att — låt vara i en mera indirekt form — gripa in. Då emellertid staten en gång beträtt denna väg, vore det ju i och för sig önskvärt, att åtgärden fyllde sitt syfte. Och det kunde icke bestridas, att förhållanden inträffat, som komme den redan ställda garantien att framstå såsom numera icke fullt väl avvägd. Därvid vore bland annat att beakta den minskning, penningvärdet undergått sedan 1915. Man räknade ock vid den tiden med 15 centralkassor om ett till tre län. Hittills hade allenast 5 kassor bildats, men av dem hade ett par, vardera omfattande 5 län, svällt ut i en utsträckning, som möjligen icke vid rörelsens startande tänkts.

Om ock sålunda skäl föreläge, som berättigade till en ökning av statens garanti, borde likväl än en gång betonas, att en sådan, vilken de sakkunniga på grund av vad förut anförts ville beteckna som en extraordinär åtgärd, skedde inom försiktigt dragna gränser. Det gällde här ett åtagande på lång sikt, som icke sedermera kunde ryggas. Och den risk, staten kunde löpa under tidernas lopp, finge icke underskattas. Visserligen plägade, enligt vad centralkassornas representanter uppgivit, jordbrukskassorna numera regelrätt — med frångående av rörelsens ursprungliga grundidé — fordra real-säkerhet för utlämnade lån. Men de finge givetvis i allmänhet nöja sig med mindre förstklassig sådan. Och det vore till sist icke blott efter lugna normala skeden i vårt ekonomiska liv, som statens risk skulle mätas.

Sedan de sakkunniga sålunda, ehuru med tvekan, förordat ökning av statens garanti åt centralkassorna, hava de rörande frågan om garantiens storlek anført, att de icke ansett sig böra tillstyrka att garantien bestämdes

till högre procent av upplåningen än tjugu. De sakkunniga hade härutinnan haft under öfvervägande ett belopp av 500,000 kronor. Då emellertid de största kassorna, vilkas upplåning enligt senast tillgängliga bokslut uppginge till 4 à 5 miljoner kronor, skulle med en sådan avgränsning bliva i förhållande till de övriga försatta i en alltför ogynnsam ställning, hade de sakkunniga, ehuru med tvekan, stannat vid att föreslå 1,000,000 kronor.

Över de sakkunnigas utlåtande ävensom över en av centralkasserepresentanterna gjord framställning hava infordrade yttranden till Kungl. Maj:t avgivits av statskontoret, lantbruksstyrelsen, bank- och fondinspektionen, överståthållarämbetet och länsstyrelserna i de län, där centralkassorna för jordbrukskredit hava säte, ävensom samtliga centralkassor för jordbrukskredit. Därjämte hava fullmäktige i riksbanken och i riksgäldskontoret beretts tillfälle avgiva yttranden.

Departementschefen har anfört, bland annat, följande:

»Jordbrukskasserörelsen avser att främja ett för jordbruket i vårt land synnerligen viktigt syfte, nämligen att bereda jordbrukets idkare fördelaktig driftskredit. Man har utgått ifrån, att jordbrukarna borde kunna genom att sluta sig samman i föreningar och gemensamt ansvara för dessas förbindelser erhålla driftskredit på gynnsammare villkor, än om den enskilde jordbrukaren med anlitande endast av egna kreditmöjligheter sökte upptaga lån hos förefintliga penninginrättningar. Även om rörelsens styrka alltså måste ligga i ekonomiskt samgående, har det dock med hänsyn till jordbrukets allmänna betydelse ansetts befogat, att staten lämnade sin medverkan i syfte att främja organiserandet av denna kooperativa rörelse och anskaffningen av erforderligt kapital. Sålunda har staten lämnat bidrag till centralkassornas organisationskostnader samt till dessa kassors och jordbrukskassornas förvaltningskostnader för de första tio åren, undanröjt förekommande hinder för kapitalets ledande till kassorna genom att dessa fått rätt inlåna medel från allmänheten och upptaga lån ur statliga fonder och ur sparbanker samt ställt säkerhet för centralkassornas förbindelser i form av hos riksbanken deponerade statsobligationer. För lämnandet av dessa m. fl. förmåner har staten å andra sidan fordrat, att kassorna skola organiseras och driva rörelsen enligt av staten i detalj angivna bestämmelser, vilka särskilt under rörelsens första tid ansågos snäva och tunga.

Såsom framgår av det förut återgivna och jämväl i övrigt är känt, har jordbrukskasserörelsen emellertid ännu icke lyckats bliva vad man därav väntat. Svårigheter hava visat sig föreligga att erhålla tillräcklig anslutning från de lånebehövande jordbrukarnas sida samt att uppsamla rörelsekapital. I förra hänseendet hava inverkat jordbrukarnas obenägenhet att ikläda sig vittgående ansvar för andras förbindelser, föreningstankens svårighet att vinna insteg bland lantmännen, det i vårt land inarbetade och utgrenade systemet av sparbanker och affärsbanker samt de vanskligheter, med vilka en helt ny rörelse eljest har att kämpa. Svårigheten för kassorna att anskaffa kapital har bland annat berott därpå, att de penningplacerande tydligen icke tillmätt den gemensamhetsborgen, som ligger i kassamedlemmarnas solidariska ansvarighet, så stort värde, som man kanske från början beräknat. I all lånerörelse gäller emellertid, att lättheten att på penningmarknaden erhålla kredit och villkoren härför bestämmas av den tilltro, som de kapitalplacerande sätta till låntagarna och de av dem erbjudna säker-

heter. I detta hänseende torde man i korthet kunna karakterisera läget beträffande central- och jordbrukskassorna sålunda, att de icke lyckats att å penningmarknaden uppsamla erforderligt kapital mot erbjudande av det kreditunderlag, som de faktiskt äga i form av låntagarnas skuldförbindelser och av dem ställda säkerheter, medlemmarnas gemensamma ansvarighet, kassornas fonder och inför allmänheten dokumenterade sätt att sköta rörelsen samt slutligen den statliga garantien. Detta förhållande är givetvis, icke minst ur den kooperativa idéens egen synpunkt, anmärkningsvärt.

Förslag har nu framställts, att staten skulle, för upphjälpande av centralkassornas kredit och för att därmed underlätta deras upplåning, ställa ytterligare säkerhet för kassornas förbindelser. Från vissa håll, särskilt från centralkassorna själva, har detta förslag ansetts innebära lösningen ur lägets svårigheter. Från andra håll åter, såsom från 1927 års fastighets- och skogskreditsakkunniga, bank- och fondinspektionen, fullmäktige i riksbanken samt vissa länsstyrelser, har uttalats, att orsakerna till kassornas stagnerade upplåning låge djupare samt att det framför allt gällde att få noga utrett, vad som borde och kunde göras för att rörelsen skulle kunna bestå med stöd av det förtroende, som den själv kunde vinna hos allmänheten utan att anlita understöd utifrån. För att få de mest påträngande svårigheterna avhjälpta hava emellertid nämnda sakkunniga under instämmande från flertalet håll föreslagit, att staten borde — i avvidan på dylik grundlig undersökning — vidtaga en provisorisk åtgärd för kassornas understödande genom att inom viss gräns öka sin garanti för centralkassornas förbindelser.

Även om man icke bör överskatta betydelsen för kassorna av en dylik åtgärd samt i den kooperativa sammanslutningens egen styrka måste se rörelsens grundval, synes dock anledning föreligga för staten, som bär ansvaret för den form den nu fått, att icke i den uppkomna situationen vägra kassorna det ytterligare stöd, som de anse vara förutsättningen för rörelsens fortsatta utveckling. Statens risk synes ock vara ringa i betraktande av, att kassornas egna tillgångar, däri inbegripet medlemmarnas personliga ansvarsförbindelser, vilka ej kunna utkrävas annat än vid förenings konkurs, måste tillgripas innan den av staten ställda panten tages i anspråk. I avvidan på ifrågasatt vidare utredning beträffande ordnandet av jordbrukets driftskredit, torde ett försök böra göras i syfte att på nyss angivet sätt underlätta hithörande kassors behjärtansvärda strävanden att ordna jordbrukets anskaffning av rörelsemedel.»

Vad beträffar storleken av statens ytterligare garantibelopp har departementschefen — under erinran att den jämlikt riksdagens beslut 1925 för kassorna ställda säkerhet avser ett speciellt ändamål och i detta sammanhang saknar betydelse — anslutit sig till de sakkunnigas förslag, dock med nedsättande på sätt från visst håll ifrågasatts av maximibeloppet tillsviðare till 500,000 kronor.

I anledning av att de sakkunniga under instämmande från flertalet håll föreslagit, att staten måtte beredas ökat inflytande över centralkassornas förvaltning genom tillsättande av en representant i varje sådan kassas styrelse, har departementschefen förordnat, att det ifrågasatta representantskapet för staten i centralkassas styrelse ordnades på så sätt, att ytterligare kontrolluppgifter tilldelades det ombud, som enligt nu gällande bestämmelser (mom. 3 av kungörelsen nr 234, 1915) skall förordnas att, så länge understöd av stats-

medel till kassans förvaltningskostnader utgår, å det allmännas vägnar öva tillsyn över centralkassas verksamhet.

Ombudet borde sålunda hädanefter icke blott deltaga i den årliga revisionen samt vara berättigad att även eljest, när ombudet så funne gott, taga kännedom om centralkassans protokoll och bokföring samt värdehandlingar och kassabehållning, utan jämväl äga närvara vid styrelsens sammanträden, till vilka han i behörig tid skulle kallas, med rätt att där yttra sig och få avvikande mening antecknad till protokollet. Detta förslag påkallade ändring av § 22 i kungörelsen den 18 juni 1915 (nr 236), och borde vid dylik ändring jämväl stadgas, att här avsett ombud skulle vara förordnat även sedan understöd av statsmedel till kassans förvaltningskostnader upphört att utgå. Nu avsedda författningsändringar vore avsedda att vidtagas av Kungl. Maj:t, sedan riksdagen beslutat i frågan om ställande av ytterligare säkerhet för centralkassornas förbindelser.

Den utredning, som i anledning av riksdagens ovanberörda skrivelse verkstälts, synes utskottet giva vid handen, att jordbrukskasserörelsen har att kämpa med icke obetydliga svårigheter såväl med avseende å möjligheten att erhålla tillräcklig anslutning, som ock att uppsamla erforderligt rörelsekapital. Dessa svårigheter har av departementschefen närmare utvecklats. Vid angivet förhållande och då ifrågavarande rörelse enligt utskottets mening har en viktig uppgift att fylla för förbättrande av det mindre jordbrukets kreditförhållanden, anser utskottet i likhet med departementschefen att staten — i avvaktan på vidare utredning beträffande ordnandet av jordbrukets driftskredit — icke bör vägra kassorna det stöd i form av ökad statsgaranti, som innefattas i Kungl. Maj:ts förevarande framställning.

Utskottet.

Utskottet hemställer alltså,

att förevarande proposition må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 10 maj 1928.

På jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sederholm, Linders, Andersson* i Fältenborg, *Boberg, Sjöblom, Lundell* och *Alexander Nilsson* samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Olsson* i Broberg, *Carlström, Hedlund* i Häste, *Vahlstedt, Olsson* i Rödningsberg, *Lindgren* och *Adler*.
